

De verspreiding van de Ooievaar in 1983

Dick A. Jonkers

Aanvankelijk leek het alsof 1983 voor de Ooievaars een florissant jaar zou worden dan het voorgaande. Door het zeer natte voorjaar en de ondergelopen en droogvallende uiterwaarden van de grote rivieren leek het dat ons land nog steeds een goed ooievaarsbiotoop vormde. Er waren dan ook vooral in april en mei veel meldingen van pleisterende Ooievaars en van enkele nestelpogingen. Eén ervan resulteerde in een nieuwe vestiging van een wild paar. Uiteindelijk broedden er drie wilde paren en drie gemengde paren met als resultaat zeven uitgevlogen jongen. In 1982 waren dat respectievelijk twee wilde en twee gemengde paren met tien uitgevlogen jongen. De meeste vogels, die op trek waren gegaan, arriveerden bijna gelijktijdig eind april (tabel 1).

Tabel 1. Aankomstdata van de broedvogels op de nesten

	♂♂	♀♀
Grafhorst	overwinterend	20 april
Voorst	20 april	24 april
Wijk bij Duurstede	21 april	21 april
Schoonrewoerd*	1 maart	28 februari
Wassenaar	overwinterend	overwinterend
Schoonrewoerd	20 april	28 februari
Herwijnen	24 april	overwinterend

* 2e legsel

Bewoonde nesten en uitgevlogen jongen

Op het dit voorjaar door Vogelbescherming gerestaureerde nest in Grafhorst werden drie jongen geboren. Eén ervan lag begin juli dood onder het nest.

In Voorst bracht het paar voor het tweede achtereenvolgende jaar geen jongen groot. Er werd wel gebroed, maar op 13 mei werd zonder enig aanwijsbare oorzaak een ei buiten het nest gegooid. Sindsdien zwierven de beide vogels rond.

De grote verrassing van 1983 was het broedpaar van Wijk bij Duurstede, waar in 1947 voor het laatst Ooievaars hadden gebroed. De

partners arriveerden gelijktijdig en begonnen rond 28 april met nestelpogingen op een schoorsteen van het voormalige Ewout-Elisabethgasthuis. Door het ontbreken van een goede ondergrond mislukte het bouwen. Joop Oteman, een inwoner van Wijk bij Duurstede, heeft na ingewonnen advies een basis in de vorm van een nest aangebracht; daarna werd het bouwen met succes bekroond. Op 2 juni kwam het tot gevechten met een derde Ooievaar, die in de omgeving van het nest kwam. De droogvallende uiterwaarden, de Rijswijkse Buitenpolder en de slikkige terreinen rond de steenfabrieken werden hoofdzakelijk als foerageergebied benut.

Het nest in Schoonrewoerd werd weer bezet door de zelfde ♀ projectooievaar als vorig jaar. Deze vogel paarde met een ♂ dat in 1980 als jong van dit zelfde nest was uitgevlogen. Het ♀ broedde toen nog niet op dit nest en was dus niet zijn moeder. Het paar kreeg vier eieren die tijdens hevige gevechten op 20 april met een derde Ooievaar vergruizeld in en

Vlieg oefeningen van jonge Ooievaar, nest wijk bij Duurstede, augustus 1983.

Foto: J. van Osch, RIN.

Volwassen Ooievaar voert jongen op nest te Wijk bij Duurstede, augustus 1983.

Foto: J. van Osch, RIN.

Tabel 2. Door paren bewoonde nesten en uitgevlogen jongen (1982: 4 paar, 10 uitgevlogen jongen)

wild paar	Overijssel	:	Grafhorst	2
wild paar	Gelderland	:	Voorst	—
wild paar	Utrecht	:	Wijk bij Duurstede	2
gemengd paar	Gelderland	:	Herwijnen	—
gemengd paar	Zuid-Holland	:	Schoonrewoerd	—
gemengd paar	Zuid-Holland	:	Wassenaar	3
projectooveaar	Gelderland	:	Kootwijkerbroek	—

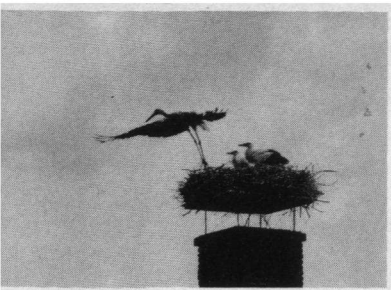
buiten het nest kwamen te liggen. Het ♀ vormde daarna een paar met de laatst gearriveerde Ooievaar. Mogelijk was hij het ♂ dat in 1982 en de jaren daarvoor het nest ook bezette. In dat geval zou hij zijn eigen zoon verdreven hebben. Het nieuwe paar zag kans om een legsel met twee eieren te produceren; dat zij echter in juni in de steek lieten. De eerste partner verdween en kwam in het ooievaarsbuitenstation Herwijnen terecht waar hij met een projectooveaar paarde. Het paar kreeg vermoedelijk twee eieren die verloren gingen toen een paar projectooveaars het nest veroverden.

Rond Wassenaar deden zich ook de nodige ontwikkelingen voor. Zowel de oudervogels als de jongen van 1982 overwinterden in de omgeving en werden daar regelmatig gesignaleerd. Zij werden veel gezien bij Mariahoeve aan de rand van Den Haag waar zij zich op een voederplaats tussen de Blauwe Reigers en eenden ophielden. Tot 6 juni werden de vier jongen van 1982 nog bij elkaar gezien. Intussen hadden het ♂ en ♀ zich op hun nest in het dierenpark Wassenaar geïnstalleerd en kregen weer vier jongen. Eén jong vloog niet uit als gevolg van een gebroken vleugel. Het zal worden geopereerd en na de winter worden losgelaten.

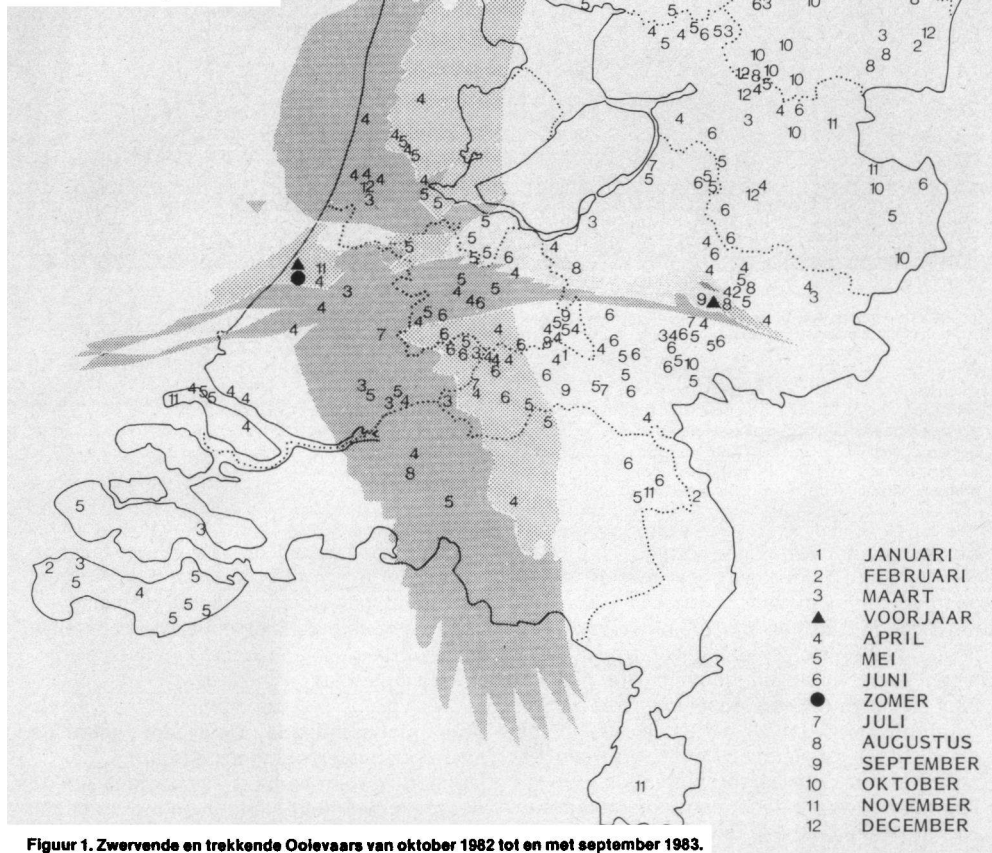
Nog steeds hebben de projectooveaars in Kootwijkerbroek geen succes. Eerst broedden zij op vier eieren, verlieten dit legsel en begonnen vervolgens eind mei weer opnieuw, dat resulteerde in een legsel met twee eieren. Ook dit legsel werd in de steek gelaten.

Door niet-broedende Ooievaars gebruikte nesten en nestelpogingen (1982:6)

Met een zo ruim aanbod van nesten (± 170) verspreid over het hele land en met ruim 300 gesignaleerde Ooievaars van maart-juni zou men toch zeker een groot aantal nestbezoeken, c.q. nestelpogingen, verwachten. Te meer omdat grote delen van ons land in deze maanden een drassig aanblik boden en het deden lijken op het biotoop dat Ooievaars vroeger aantreffen bij hun terugkomst. De eerste berichten waren gunstig. Het dorp Amerongen kreeg bezoek van een paar dat van 25-28 april diverse pogingen ondernam om tot een begin van een nest te komen. De wind en takkenrovende Kautjes verwijderden telkens het materiaal van de schoorsteenplaat, waardoor de vogels de poging opgaven. Bij Driel (Gld.) hielden zich geregeld Ooievaars op, een ♀ projectooveaar en een wild ♂ hielden wel een nest bezet en paarden, maar dat heeft niet tot broeden geleid. Ach-

Afvlucht van een oude vogel, nest Wijk bij Duurstede, augustus 1983.
Foto: J. van Osch, RIN.

Figuur 1. Zwervende en trekkende Ooievaars van oktober 1982 tot en met september 1983.

ter het Dierenpark Wassenaar kreeg een ontsnapte Ooievaar contact met een wilde soortgenoot en begon met nestbouw op een schoorsteen. Er werd niet gebroed. In Everdingen werd er eveneens met nestmateriaal gesleept, hier waren op 26 april zelfs vier exemplaren aanwezig. Eén van de vogels was een projectooievaar. Dit groepje zwierf kennelijk heen en weer, want in die periode kwamen ook meldingen uit Vianen, Meerkerk en Ameide. Half juni werd het nest in de laatstgenoemde plaats nog eens door twee exemplaren bezocht. Lexmond kreeg 4 juni één Ooievaar op bezoek en op 10 juni twee; daarna waren er tot 17 juni drie tot vier aanwezig. Toen de uiterwaarden, sloten en putten wa-

ren drooggevalen, vertrokken zij. In Mill (N.B.) werden in de eerste week van juni een stel geknotte Linden uitverkoren. Hulp in de vorm van een door de gemeente inderhaast opgericht nest leidde niet tot resultaten. Retranchement (Zeeuwsch-Vlaanderen) kreeg af en toe bezoek van Ooievaars die alleen maar kwamen kijken. Vermoedelijk zijn dit exemplaren die uit het vogelpark Het Zwin (België) afkomstig zijn en dezelfde die daarna, evenals enkele jaren geleden, een nest in een electriciteitsmast probeerden te bouwen. Andere bezochte nesten waren die van Oosterhuis (O.) op 20 juni, Wapenveld op 6 mei (1 ex.) en 12 juni (2 ex.) en Zuilichem 24 en 25 mei (1 ex.). In Raamsdonkveer arriveerde op 8

Toiletmakende volwassen Ooievaar, nest Wijk bij Duurstede, augustus 1983.

Foto: J. van Osch, RIN.

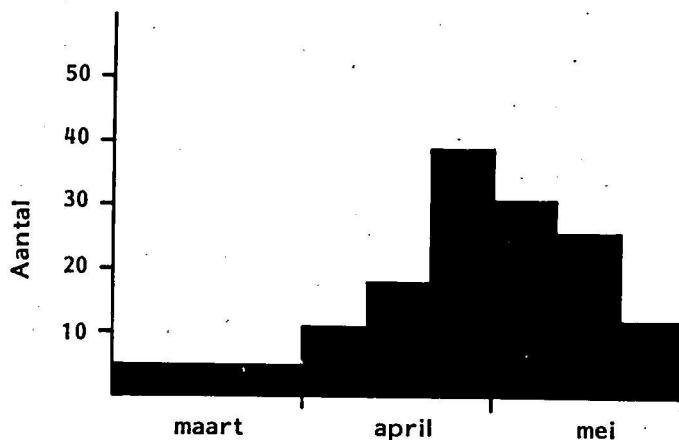
april een Ooievaar die het nest in orde bracht, maar toch op 9 april vertrok. De hele zomer vertoefde in het Deldense Broek bij Hengelo (Gld.) een exemplaar dat vaak op een nest zat. Van 20-25 mei waren daar drie Ooievaars aanwezig.

Andere waarnemingen van Ooievaars

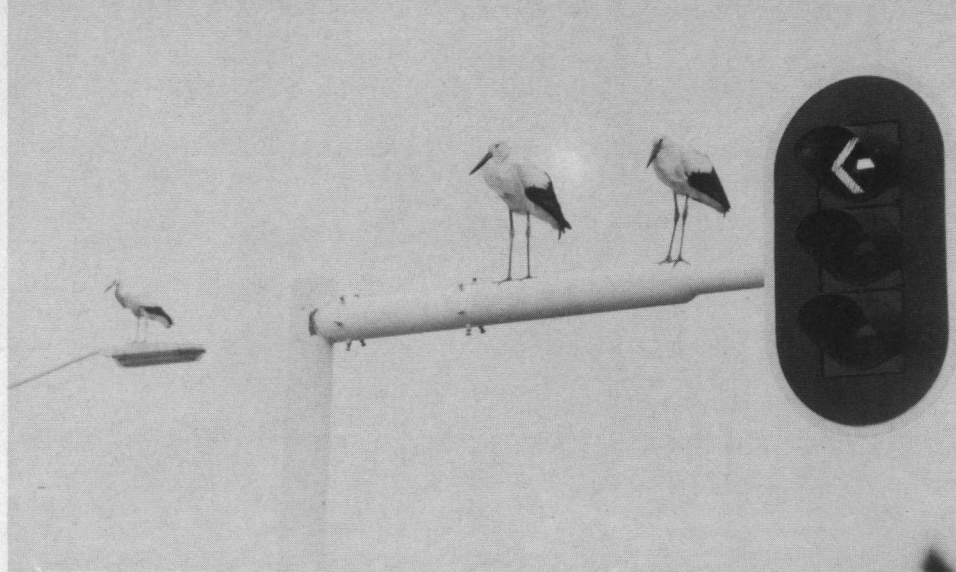
Met het vorderen van het ooeivaarsproject van Vogelbescherming en de daarmee gepaard gaande uitbreiding van buitenstations neemt het aantal waarnemingen van project-ooievaars gestaag toe. De waarnemingen van deze Ooievaars zijn niet in deze publicatie opgenomen. Uit meer dan twintig gemeenten kwamen hiervan meldingen binnen. De buitenstations oefenen grote aantrekkingskracht uit op wilde Ooievaars. Zij worden er geregeld opgemerkt.

Alle waarnemingen van oktober komen uit het oosten van het land. Overvliegende exem-

plaren werden in november in Goedereede (Z.H.), Vriezenveen (O.), Stevensbeek (N.B.) en Oud-Valkenburg (L.) genoteerd. Van december tot maart zijn er weinig meldingen (figuur 1). Eén ervan, bij Wellerlooi (L.) met drie Ooievaars zou kunnen duiden op terugtrek. Meer waarnemingen eind februari wijzen wel in die richting zoals die van de terugkeer van de ♂ Ooievaar in Schoonrewoerd, tien exemplaren bij Cadzand en de vierendertig boven Alblasterdam op 7 maart. Daarna druppelden de waarnemingen binnen om eind april te culmineeren in een trekpiek (figuur 2). Dit is tevens de periode waarin de broedparen arriveerden. Tot en met begin juni waren er nog op diverse plaatsen Ooievaars aanwezig. Met het verdrogen van het landschap door ontwatering en de zomerse temperaturen verdwenen ook de Ooievaars. Van Ooievaars is bekend dat zij, mits er voldoende voedsel

Figuur 2. Aantal waarnemingen (159) van Ooievaars per decade van maart-mei 1983.

Barneveld, 1 september 1983.

Foto: Jan Pit, Barneveldse Krant.

aanwezig is, uitstekend in droge gebieden kunnen leven. De factor voedsel speelt dan ook een belangrijke rol bij het weer verdwijnen van de Ooievaars uit het rivierengebied. Bij foeragerende exemplaren werd waargenomen dat zij op droogvallende plaatsen dode en halfdode dieren oppikten. Zo voerde het broedpaar in Wijk bij Duurstede bijvoorbeeld veel Mollen en gemakkelijk te grijpen vis aan.

Neerkijkend op druk verkeer, Barneveld, 1 september 1983.
Foto: Jan Pit, Barneveldse Krant.

Later in de tijd werd het paar vaak op kikkerjacht gezien langs de randen van een buitendijks kolkje. De eerste trekkende exemplaren werden al op 19 augustus gezien. Op die datum overnachtten zeventien Ooievaars in een bos bij Warnsveld.

Waarnemingen van geringde Ooievaars en ringgegevens

Er werden dit jaar zeer veel ringen afgelezen. In lang niet alle gevallen bleken de geringde exemplaren projectooievaars te zijn. Zo lang deze dieren voor waarnemers met verrekijkers niet als zodanig duidelijk herkenbaar zijn, verdient het aanbeveling personen met een telescoop in te schakelen.

Van de tien Ooievaars, die in februari bij Cadzand werden gezien, waren er vijf geringd. Ook op andere plaatsen hielden zich soms geringde samen met één of meer ongeringde exemplaren op. Meldingen van niet-afgelezen geringde Ooievaars kwamen binnen uit: Ameland (F.), Dokkumernieuwezijlen (F.), Lippenhuizen (F.), Wijster (D.), Reuthum (O.), Nieuw-Leusen (O.), Mijdrecht (U.), Steenwijk (O.), Windesheim (O.), Elburg (Gld.), Woudrichem (Gld.), Druten (Gld.), Haarlem (N.H.), Ankeveen (N.H.), Hilversum (N.H.), Leiden (Z.H.), Ierseke (Z.), en Maaskant (N.B.). Interessant zijn de voortdurende waarnemingen van Duitse Ooievaars in ons land. Bij Erica (D.) werden op 3 december 1982 twee Ooievaars gezien die als nestjongen respectievelijk op 6 juli 1982 in Schwebblingsen (Hannover, BRD 52° 25' N; 10° 09' E) en 30 juli 1982 in Beedenbostel (Luneburg Stede, BRD 52° 39' N; 10° 15' E), werden geringd. Na hun verblijf in het Storchpflagestation Verde bij Bremen vlogen zij naar Erica. Omdat zij het daar niet konden bolwerken, zijn ze later gevangen en onderge-

bracht In het ooievaardbuitenstation De Wijk. Een daar op 22 mei overnachtende Ooievaar was op 1 juli 1978 als nestjong geringd in Auhagen (Hannover BRD 52° 24' N; 09° 18' E). De gegevens van geringde Duitse exemplaren bij Dalen (D.), Barneveld (Gld.) en Herwijnen (Gld.) zijn op dit moment nog niet bekend.

Het spoor van het eerste ♂ in Schoonrewoerd (735) was de afgelopen jaren heel goed te volgen. De gegevens zijn als volgt:

16 juli 1980 geringd als nestjong in Schoonrewoerd

3 september 1980 — Zwin Knokke, België (samen met 219 = 1983 Schoonrewoerd; zie ook Vogeljaar 30 (6) : 299-300).

14 juni 1981 — buitenstation Herwijnen
augustus 1982 — Liesveld Groot Ammers. (samen met 219)

september 1982 — Zwin Knokke België (samen met 219)

2 maart 1983 — Schoonrewoerd (gepaard met 219)

24 april 1983 — Buitenstation Herwijnen

4 mei 1983 — idem gepaard met projectooievaar 162

4 juli 1983 — buitenstation Haastrecht.

Het ♀ (219) en ♂ (735) van Schoonrewoerd kennen elkaar dus al vanaf september 1980.

Dode en gewonde Ooievaarders

Vanaf half mei hielden zich bij Maaskant (N.B.) drie Ooievaarders op, waarvan er een aan de vleugel gewond was. Na 15 juni is dit dier niet meer gezien. Begin december vloog een Ooievaar zich dood tegen een draad van de wegverlichting aan de oostkant van Haarlem.

■ Dick A. Jonkers, Rijksinstituut voor Natuurbeheer, postbus 46, 3956 ZR Leersum.

In Dalen (D.) verdrong een Ooievaar in augustus in een waterput van de Nederlandse Aardolie Maatschappij. Het dode jong uit Grafhorst vertoonde volgens het onderzoek van het Centraal Diergeneeskundig Instituut aan beide zijden pootfracturen.

Het goed functioneren van de maag werd belemmerd door verstopping met rubber en ruwe vezel. Mogelijk is het dier doodgegaan door voedsel- en vitaminegebrek. Het ♂ van Driel is in augustus dood gevonden. Sectie wees uit dat een Mol de slokdarm gescheurd had.

Blocciden

Van een in mei 1982 door een ongepaard ♀ gelegd ei uit Wapenveld kwamen de gegevens binnen over het voorkomen van residuen van bestrijdingsmiddelen. De aange troffen hoeveelheden zijn weergegeven in mg/kg lichaamsgewicht. Gevonden werden:

DDT (dichloordifenyylethaan)	3,1 mg/kg
DDE (omzettingsproduct van DDT)	14,0 mg/kg
Beta HCH (hexachloorhexaan)	1,1 mg/kg
HCB (hexachloorbenzeen)	0,6 mg/kg
PCB (polychloorbyfenyl)	51.9 mg/kg

De gevonden waarden liggen hoger dan die van de sinds 1975 geanalyseerde eieren. Voor zover daartoe de mogelijkheden aanwezig zijn, zal deze ontwikkeling nauwlettend worden gevolgd.

Tot slot wil ik iedereen verzoeken om in 1984 zijn volle medewerking te verlenen. Onder auspiciën van de International Council for Bird Preservation (ICBP) wordt dan de vierde internationale ooievaarderscensus gehouden.

Ooievaar in het Wapser Veld, 23 juli 1982.

Foto: Martijn de Jonge.

